

## Złożoność problematyki recepcji ustawy w kontekście jej promulgacji w kanonicznym porządku prawnym

The complexity of the issue of the reception of a legal act in the context of its promulgation in Canon Law

Сложность вопроса о рецепции закона в контексте его промульгации в каноническом правовом порядке

Складність питання рецепції закону в контексті його промульгації в канонічному правовому порядку

KS. GINTER DZIERŻON

Prof. dr hab., Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie  
e-mail: g.dzierzon@uksw.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-5116-959X>

**Streszczenie:** Zasadniczym przedmiotem uwagi Autora w prezentowanym opracowaniu jest namysł nad zjawiskiem recepcji promulgowanej ustawy. Wykazał on, iż zjawisko to ma złożony charakter. W rozważaniach nad tym zagadnieniem za nieadekwatne Autor uznał proste przejęcie desygnatów słowa „recipere”. W doktrynie kanonistycznej wyodrębniono bowiem dwie kategorie recepcji, których znaczenia istotnie odbiegają od znaczeń lingwistycznych: recepcję prawną wiążącą się jedynie z transferem prawa oraz recepcję faktyczną wiążącą się z przestrzeganiem prawa. Autor dowiódł, iż pierwsza kategoria ma charakter prawny, druga z kolei – walor teologiczny. W jego przekonaniu te kategorie wzajemnie się dopełniają. Na tym jednak nie poprzestał, gdyż postawił pytanie o *ratio* takich rozwiązań. Wyraził pogląd, iż przyjęcie minimalistycznych wymogów prawnych w odniesieniu do recepcji prawnej wynika z faktu, iż w porządkach prawnych dąży się to tego, aby stanowione prawo było pewne, w sensie pewności co do jego obowiązywania. Jego zdaniem wymóg ten jest realizacją jednego z celów funkcjonowania prawa, jakim jest zapewnienie ładu społecznego. Inny wymiar, zdaniem Autora, ma akceptacja faktyczna, przejawiająca się w zjawisku przestrzegania ustawy przez wspólnotę wiernych. W tej hipotezie *ratio* tego rozwiązania wynika z powodów teologicznych, za które uznał konstytucję Kościoła i związany z nim fenomen wiary.

**Słowa kluczowe:** ustawa, promulgacja, recepcja, prawo kanoniczne

**Summary:** The main focus of the present study is a reflection on the phenomenon of reception of a newly promulgated law. The issue is shown to be a complex one. The author believes that in understanding the term “reception”, it is inadequate to simply adopt the referents of the word “recipere”. The doctrine of Canon Law makes a distinction between two categories of reception, whose meanings differ substantially from their linguistic denotation: legal reception, which is associated solely with the transfer of law, and factual reception, which is related to the observance of law. The author demonstrates that while the former category has a legal nature, the latter has a theological value. In his opinion, these categories complement each other. However, he goes beyond that observation to ask about the *ratio* of such solutions. He expresses a view that minimalist legal requirements in relation to legal reception are adopted because legal systems strive to ensure that the law they establish is certain, in the sense that it is certain to be enforceable. In the author’s opinion, this requirement is the realisation of one of the purposes of the functioning of law, which is to ensure social order. Factual acceptance takes on a different dimension, as it is manifested in a community of believers observing a law. In this hypothesis, the *ratio* of this solution has theological grounds, which the author believes to be the constitution of the Church and the phenomenon of faith related to the Church.

**Key words:** a law, promulgation, reception, Canon Law

**Резюме:** Основным объектом внимания автора в представленном исследовании является осмысление феномена рецепции промуглированного закона. Он показывает, что это явление имеет комплексный характер. Рассматривая этот вопрос, Автор счел недостаточным простое принятие наименований слова «гесере». Каноническая доктрина выделяет две категории рецепции, значения которых существенно отличаются от лингвистических: юридическая рецепция, предполагающая только передачу права, и фактическая рецепция, предполагающая соблюдение права. Автор доказал, что первая категория имеет юридический характер, а вторая – теологическое значение. По его мнению, эти категории дополняют друг друга. Однако на этом он не остановился и поставил вопрос о *ratio* таких решений. Он выразил мнение, что принятие минималистских правовых требований в отношении юридической рецепции обусловлено тем, что правовые порядки стремятся к тому, чтобы созданный закон был определенным, в смысле уверенности в его действительности. По его мнению, это требование является реализацией одной из целей функционирования права, которая заключается в обеспечении социального порядка. Другим аспектом, по мнению автора, является фактическое принятие, проявляющееся в явлении соблюдения закона общиной верующих. В этой гипотезе *ratio* данного решения обусловлено теологическими причинами, к которым он относит конституцию Церкви и связанный с ней феномен веры.

**Ключевые слова:** закон, промуглиация, рецепция, каноническое право

**Анотація:** У представленому дослідженні основним об'єктом уваги автора є рефлексія над феноменом рецепції промугливаного закону. Автором показано, що це явище має комплексну природу. Розглядаючи це питання, автор вважає недостатнім просте сприйняття значення слова "rescipere". Канонічна доктрина розрізняє дві категорії рецепції, значення яких суттєво відрізняються від лінгвістичних: юридичну рецепцію, яка передбачає лише передачу права, і фактичну рецепцію, яка передбачає дотримання права. Автор довів, що перша категорія має юридичний характер, тоді як друга – богословське забарвлення. На його думку, ці категорії доповнюють одна одну. Однак на цьому він не зупинився, оскільки поставив питання про співвідношення таких рішень. Він висловив думку, що прийняття мінімалістичних правових вимог щодо правової рецепції впливає з того, що правові порядки прагнуть забезпечити певність прийнятого закону, в сенсі визначеності щодо його дійсності. На його думку, ця вимога є реалізацією однієї з цілей функціонування права, яка полягає у забезпеченні соціального порядку. Іншим виміром, на думку автора, є фактичне прийняття, що проявляється у феномені дотримання права спільнотою віруючих. У цій гіпотезі співвідношення такого рішення впливає з богословських причин, для чого він розглядає конституцію Церкви і пов'язаний з нею феномен віри.

**Ключові слова:** закон, промуглиация, рецепция, канонічне право

## Wstęp

W systemach prawnych konieczność promulgacji ustaw na pozór wydaje się oczywista. W średniowiecznym kanonicznym porządku prawnym obowiązywała zasada „Lex instituitur cum promulgatur” (D. IV. c. 3), przejęta z prawa rzymskiego, stając się przedmiotem uwagi kanonistów<sup>1</sup>. Podejmując namysł nad problematyką promulgacji ustawy, trzeba mieć na względzie, iż kwestia ta pozostaje w ścisłym związku ze strukturą zewnętrzną aktu prawnego. Ustawa bowiem jest normą ze-

<sup>1</sup> P. Pellegrino, *Il concetto di «promulgatio» nella «Summa Theologiae» di San Tommaso D'Aquino. Dal diritto romano al Decreto Graziano*, Ius Canonicum 1979, t. 19, nr 38, s. 270–294.

wnętrzną, a nie wewnętrzną<sup>2</sup>. Od strony formalnej akt ten jest *signum sensibile*. Stąd też utworzony przez ustawodawcę w procesie legislacyjnym jego korpus wymaga ogłoszenia. W doktrynie fakt ten określany jest mianem *quid formale*<sup>3</sup>, co z punktu widzenia teorii aktu prawnego należy uznać za formalność prawną (kan. 124 § 1 KPK)<sup>4</sup>.

Z innej perspektywy promulgacja jest deklaracją legislatywną<sup>5</sup>, mającą m.in. na celu umożliwienie poznania jej przez adresata<sup>6</sup>. Fakt ten generuje jednak ważne pytanie: czy komponentem istotnym jest też jej recepcja przez wspólnotę wiernych będącą adresatem aktu? Próba udzielenia odpowiedzi na to pytanie zostanie podjęta w tym opracowaniu. To zamierzenie domaga się jednak uprzedniego namysłu nad instytucją promulgacji.

## 1. Instytucja promulgacji

### 1.1. Definicje

Wielu autorów publikacji kanonistycznych podjęło próbę zdefiniowania promulgacji. Gommarus Michiels utrzymywał, iż promulgacja jest ogłoszeniem ustawy przez kompetentną władzę w odniesieniu do tych, którzy jej podlegają<sup>7</sup>. Według Arthuro Vermeerscha i Josepha Creusena chodzi o formalne ogłoszenie ustawy w celu rozpowszechnienia jej w danej społeczności<sup>8</sup>. Podobnie i Javier Otaduy utrzymuje, iż promulgacja jest oficjalnym aktem publikacji ustawy, w wyniku czego staje się ona autentycznym tekstem, co skutkuje tym, że staje się prawnie relewantna<sup>9</sup>. Wreszcie w opinii Piero Pellegrina promulgacja jest aktem, na mocy którego dysponujący właściwą władzą wyraża wolę zobligowania podległej mu wspólnoty do podjęcia

<sup>2</sup> J. Hervada, *Lecciones propedéuticas de filosofía de derecho*, wyd. 3, Pamplona 2000, s. 384.

<sup>3</sup> P. Pellegrino, *Considerazioni sulla struttura interna della legge; il primato della ragione sulla volontà*, w: *La norma en el derecho canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, t. 1, Pamplona 1979, s. 833–834.

<sup>4</sup> Ł. Pawicki, *Existencia, validez y eficacia del acto jurídico canónico*, Pamplona 2023, s. 283–303.

<sup>5</sup> P. Pellegrino, *Considerazioni sulla struttura interna della legge...*, s. 834.

<sup>6</sup> E. Baura, *Parte generale del diritto canonico*, Roma 2013, s. 259.

<sup>7</sup> G. Michiels, *Normae generales juris canonici*, t. 1, Lublin 1929, s. 149.

<sup>8</sup> A. Vermeersch, J. Creusen, *Epitome iuris canonici*, t. 1, wyd. 6, Mechelinae-Romae 1937, s. 85.

<sup>9</sup> J. Otaduy, *Promulgación del la ley*, w: *Diccionario general de Derecho Canónico*, t. 6, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, Pamplona 2012, s. 567.

czegoś lub zaniechania czegoś, tym samym zobowiązując ją do zachowania wytycznych stanowionego aktu prawnego<sup>10</sup>.

## 1.2. Charakterystyka promulgacji

Jose Maria Piñero Carrion postrzegał promulgację w kategoriach narodzin ustawy, w wyniku czego, jak napisał, akt ten zaczyna żyć własnym życiem<sup>11</sup>. Odnosząc się do mechanizmu funkcjonowania tej instytucji, komentatorzy wskazują z jednej strony na efektywną publikację aktu prawnego, wiążącą się nie z prostą transmisją wiadomości o charakterze oficjalnym, lecz z *intimatio* pojmowaną jako nakaz zobowiązujący do zachowania porządku prawnego ustanowionego w wyniku decyzji prawodawcy<sup>12</sup>. Eduardo Baura scharakteryzował akt promulgacji jako akt władzy (*atto di imperio*)<sup>13</sup>. Co do zasady bowiem ustawa jest aktem imperatywnym bądź aktem opatrzonym sankcjami<sup>14</sup>.

Patrząc na funkcjonowanie tej instytucji przez pryzmat wspólnoty, należy zauważyć, że ustawa jest aktem obligującym do przyjęcia odpowiednich postaw i zachowań jej członków. Rozważając tę kwestię, Franciscus Santi wyróżnił *lex in acto primo* oraz *lex in acto secundo*. Pierwszą kategorię wiązał z mocą wiążącą ustawy, drugą zaś ze zobowiązaniem do jej zachowania<sup>15</sup>.

Doktryna uwydatnia jeszcze inny aspekt tej instytucji, eksponując związek promulgacji z publikacją, której celem jest umożliwienie poznania członkom wspólnoty waloru aktu prawnego i jego treści. W literaturze przedmiotu ten fakt uznaje się za notyfikację<sup>16</sup>. Nawiązując do teorii aktu prawnego, Baura zwrócił uwagę, iż ustawa nie mogłaby uzyskać skuteczności prawnej, jeśli nie zostałaby uzewnętrzniona przez

<sup>10</sup> P. Pellegrino, *La promulgazione quale struttura esterna della legge nell'ordinamento canonico*, Il Diritto Ecclesiastico 1983, nr 1, s. 157.

<sup>11</sup> J.M. Piñero Carrion, *La ley de la Iglesia*, t. 1, Madrid 1985, s. 97.

<sup>12</sup> E. Baura, *Parte generale del diritto...*, s. 264: „[...] la promulgazione non é una mera trasmissione di una notizia, per quanto sia ufficiale, ma é anche, utilizzando un'espressione ricorrente nella dottrina, un'*intimatio*, vale a dire un'ingiunzione ad osservare l'ordine legale che viene stabilito mediante promulgazione”.

<sup>13</sup> Tamże.

<sup>14</sup> A. Bernárdez Cantón, *Parte general de derecho canónico*, wyd. 3, Madrid 2003, s. 113; P. Lombardía, *Comentario al. can. 7 CIC*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada*, red. L. de Echeverría, Madrid 1985, s. 17–18.

<sup>15</sup> F. Santi, *Praelectiones iuris canonici*, t. 1, Ratisbonae 1892, s. 19: „Ceterum distingui debet lex ex parte sui et in acto primo, in quantum nempe vim obligandi habeat, et lege in acto secundo, in quantum nempe subditi in individuo reapse obligentur ad legis observantiam”.

<sup>16</sup> A. Bernárdez Cantón, *Parte general...*, s. 113.

jej autora. Gdyby tak się nie stało, pozostawałaby ona jedynie w sferze wewnętrznej<sup>17</sup>. Odnosząc się do tej kwestii, Santi stwierdził: „Tunc autem lex dicitur promulgata, cum fuerit a legislatore societati sufficienter intimata”<sup>18</sup>. Baura spostrzegł też, że ustawodawca nie mógłby ustanowić porządku prawnego, jeśli nie mógłby on zostać poznany. A zatem, aby ustawa osiągnęła zamierzony przez prawodawcę cel, winna zostać poznana przez jej adresata<sup>19</sup>. Takie stanowisko doktryny wynika z faktu, iż wraz z promulgacją ustawa staje się normą zewnętrzną, wchodząc w obszar ludzkiej komunikacji. W tym kontekście za trafne należy uznać spostrzeżenie Javiera Hervady, iż bez komunikacji nie ma ustawy<sup>20</sup>.

Według Michielsa w odniesieniu do promulgacji należałoby mówić o pewnym procesie, w którym wyróżnił on trzy stadia: sankcję, w sensie aktu legislacyjnego, mocą którego prawodawca nadaje podjętej decyzji walor imperatywny; promulgację, w znaczeniu aktu formalnego, oraz publikację, w wyniku której decyzja staje się publiczna, gdyż zostaje podana do wiadomości adresatów<sup>21</sup>. W opinii Otaduya promulgacja doskonali ustawę, co znajduje odzwierciedlenie w tym, iż w porządku prawnym staje się ona skuteczna, sprawiając tym samym, że ustanowione prawo staje się pewne<sup>22</sup>.

Konkludując, cechami charakterystycznymi promulgacji są: po pierwsze, publiczny charakter w tym znaczeniu, że adresaci ustawy powinni mieć do niej dostęp; po drugie, oficjalny charakter, gdyż ustawa jest aktem właściwej władzy posiadającym walor tekstu legalnego; po trzecie, autentyczność, ponieważ ustawa jest aktem prawodawcy; po czwarte, *intimatio*, bowiem podjęta decyzja nie jest prostym przekazem wiadomości, ale ustanowieniem normy<sup>23</sup>.

<sup>17</sup> E. Baura, *Parte generale...*, s. 260.

<sup>18</sup> F. Santi, *Praelectiones...*, s. 18.

<sup>19</sup> E. Baura, *Parte generale...*, s. 260: „Dal punto di vista della comunità, è ovvio che essa non può ricevere un ordine se esso non è conoscibile. Si è, in sostanza, dinanzi ad una delle conseguenze dell'alterità tipica del mondo giuridico: non si può parlare di atto giuridico finché non viene esternato dal suo autore, sicché un atto interno non è giuridico. Anche sul piano dell'efficacia pratica, il legislatore non potrà stabilire l'ordine voluto se non lo esprime. Pertanto, la legge deve essere conosciuta, o quanto meno conoscibile, per poter raggiungere i suoi fini”.

<sup>20</sup> J. Hervada, *Lecciones propedéuticas...*, s. 385.

<sup>21</sup> G. Michiels, *Normae generales...*, s. 150.

<sup>22</sup> J. Otaduy, *Promulgación del la ley*, s. 570–571.

<sup>23</sup> E. Baura, *Parte generale...*, s. 264.

### 1.3. Konieczność promulgacji

W doktrynie w namyśle nad instytucją promulgacji za istotną należy uznać kwestię niezbędności promulgacji. Podejmując tę tematykę, na wstępie należy zwrócić uwagę, iż pozostaje ona w ścisłym związku z przywołanym we Wstępie pryncypium „Lex instituitur cum promulgatur”, wyartykułowanym w kan. 7 KPK (kan. 8 CIC/17), zaczerpniętym z Gracjanowego *dictum* (D. IV. c. 3). Już w epoce kanonistyki klasycznej zasygnalizowany problem sprowadzał się do odpowiedzi na pytanie: czy promulgacja jest elementem istotnym, czy też elementem zewnętrznym w odniesieniu do ustawy, wymagany jedynie *ad integritatem legis*<sup>24</sup>.

#### 1.3.1. Zasada generalna

Zagadnienie konieczności promulgacji ustaw było rozważane przez kanonistów w szerokim przedziale czasowym, od średniowiecza aż do czasów współczesnych, w związku z zagadnieniem stanowienia prawa. Michiels odnosząc się do stanowisk doktryny przedkodeksowej, spostrzegł, iż nie ulegało wątpliwości, że w tym okresie promulgację uznawano za element konieczny do kompletności ustawy<sup>25</sup>. Franciscus Suarez zaliczył promulgację do komponentów istotnych ustawy, gdyż w jego przekonaniu jedynie tym sposobem akt prawny może uzyskać skuteczność w porządku prawnym<sup>26</sup>. Z kolei Giuseppe D’Annibale zwrócił uwagę na pewien szczegół: aby prawo mogło być promulgowane, powinno być pewne<sup>27</sup>.

Rozważając ten problem, Adolf van Hove w pierwszym rzędzie nawiązał do myśli św. Tomasza z Akwinu, który niezbędność promulgacji wywiódł z definicji ustawy. Argumentował, iż wynika ona z dwóch powodów: po pierwsze, ustawa jest zasadą ludzkiego postępowania; po drugie, ustawa ma moc wiążącą<sup>28</sup>. Stąd też dla tego wybitnego średniowiecznego teologa promulgacja była elementem istotnym ustawy<sup>29</sup>. Stanowisko to podzielali m.in. Bartolomé De Medina oraz Gabriel Vasquez<sup>30</sup>. Belgijski kanonista wykazał też, iż grupa uczonych stała na stanowisku,

<sup>24</sup> P. Pellegrino, *Il concetto di «promulgatio»...*, s. 266.

<sup>25</sup> G. Michiels, *Normae generales...*, s. 152–153.

<sup>26</sup> F. Suarez, *Tractatus de legibus, ac Deo Legislatore*, Lib. I cap. 11, Ludguni 1679, s. 35: „Ut lex plene constituita sit, oportet, ut habeat efficaciam obligandi, sed non habet, donec promulgetur; ergo donec promulgetur non est vera lex, ac subinde promulgato est de ratione legis”.

<sup>27</sup> J. D’Annibale, *Summula theologiae moralis*, t. 1, Romae 1896, n. 162, s. 150.

<sup>28</sup> A. van Hove, *Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici*, t. 2. *Prolegomena*, Mechliniae 1928, s. 114.

<sup>29</sup> P. Pellegrino, *Il concetto di «promulgatio»...*, s. 268–269.

<sup>30</sup> A. van Hove, *Commentarium Lovaniense...*, s. 114.

że promulgacja nie jest regułą ani częścią reguły, ale aktem prawnym obwieszcza-  
jącym adresatom ustawę, która formalnie zaistniała już wcześniej. Dlatego pojmo-  
wali oni promulgację w kategoriach warunku bezwzględnie wymaganego (*conditio  
sine qua non*). Postrzegano ją jako *actus secundus* (I.B. Gonet, C.R. Billuard, R. De  
Schepper, O. Lottin, B. Ojetti, M. Conte a Coronata, Th. Bouquillon)<sup>31</sup>. Inni autorzy  
w swych wywodach uwydatniali odniesienie do wspólnoty wiernych. Vermeersch  
oraz Creusen argumentowali, iż promulgacja jest elementem istotnym, gdyż usta-  
wa jest normą wspólnoty<sup>32</sup>. Według Matheusa Conte a Coronata promulgacja jest  
aktem, poprzez który podwładnym obwieszcza się ustawę. W jego opinii jest ona  
aktem istotnym o charakterze zewnętrznym, w tym sensie, iż nie mogłaby obowią-  
zywać, jeśli nie zostałaby podana do wiadomości podwładnym; nie mogłaby stać się  
prawnie skuteczna, jeśli nie zostałaby wystarczająco przez nich poznana. Stąd też  
z tej perspektywy należy postrzegać ją w kategoriach *conditio sine qua non*<sup>33</sup>. W ten  
nurt interpretacyjny wpisują się również poglądy współczesnych kanonistów. Piotr  
Kroczeek utrzymuje, iż promulgacja jest komponentem istotnym ustawy, gdyż jest  
ona aktem publicznym. Jego zdaniem taki charakter aktu domaga się, aby był on  
poznany, po to, aby osiągnąć moc wiążącą<sup>34</sup>. Podobnie Alberto Bernárdez Cantón  
uważa, że ustawa będąca aktem imperatywnym bądź opatrzona sankcją domaga  
się promulgacji, dzięki czemu staje się poznana przez wspólnotę, której jest dedy-  
kowana<sup>35</sup>. Baura istotny charakter promulgacji wywiódł z koncepcji ustawy rozu-  
mianej jako norma ustanowiona przez tego, kto ma władzę nad funkcjonowaniem  
podległej mu wspólnoty. W jego opinii ustawa nie jest hipotezą czy projektem, ale  
normą wiążącą członków społeczności. A zatem promulgacja skutkuje tym, że ustawa  
zaczyna żyć własnym życiem. Bez niej pozostawałaby jedynie ideą, niemającą siły  
wiążącej; co oznaczałoby, że nie byłaby normą. W jego przekonaniu zwrot „ustawa  
nie promulgowana” jest niczym innym jak *contradictio in terminis*<sup>36</sup>.

### 1.3.2. Zagadnienia szczegółowe

W literaturze przedmiotu w kontekście poruszanej tematyki zasadniczej rozważa  
się jeszcze dwa wątki szczegółowe: problematykę konieczności promulgacji ustaw

<sup>31</sup> Tamże, s. 114–115.

<sup>32</sup> A. Vermeersch, J. Creusen, *Epitome iuris canonici*, s. 85.

<sup>33</sup> M. Conte a Coronata, *Compendium iuris canonici*, t. 1, Roma 1950, s. 131–132.

<sup>34</sup> P. Kroczeek, *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2011, s. 183.

<sup>35</sup> A. Bernárdez Cantón, *Parte general...*, s. 113.

<sup>36</sup> E. Baura, *Parte generale...*, s. 260–261.

unieważniających oraz kwestię nieodzowności promulgacji definicji w sferze wiary i moralności.

#### 1.3.2.1. Konieczność promulgacji ustaw unieważniających (kan. 10 KPK, kan. 11 CIC/17)

Pewnym problemem podnoszonym przez niektórych komentatorów Kodeksu piobenedyktyńskiego było zagadnienie konieczności promulgacji ustaw unieważniających (kan. 11 CIC/17, kan. 10 KPK). Michiels powołując się zasadę ujętą w kan. 16 § 1 CIC/17, zgodnie z którą „niewiedza lub błąd dotyczące ustaw unieważniających lub uniezdalniających nie powstrzymują ich skutków”, zdawał się sugerować, że ich skuteczność nie zależy od informacji o nich u adresatów. Z drugiej strony jednak zwrócił uwagę, iż ustawa unieważniająca jest także ludzką regułą postępowania, dlatego sama przez się powinna być słuszna i podana do wiadomości publicznej. Z tej racji, z natury rzeczy promulgacja jest konieczna dla wywarcia skuteczności w porządku prawnym<sup>37</sup>.

Podobnie argumentował van Hove, podkreślając, iż ustawy unieważniające chociaż skutkują niezależnie od świadomości ich istnienia u adresata, to jednak powinny być promulgowane nie tylko ze względu na to, że poddani powinni być świadomi ważkich prawnie decyzji, ale także dlatego, iż jest to konieczne dla wywołania skutków prawnych. Spostrzegł też, iż ta szczególna kategoria ustaw ze skutecznością wsteczną nie obowiązuje przed promulgacją. Swoją wywód skonkludował następująco: skutki unieważniające tego aktu powstają z chwilą promulgacji<sup>38</sup>.

#### 1.3.3. Konieczność promulgacji definicji w sferze wiary i moralności

Kolejnym zagadnieniem dyskutowanym w doktrynie była kwestia definicji w sferze wiary i moralności. Rozważając tę tematykę, Michiels podkreślił, iż takie definicje mają charakter deklaracyjny. Dlatego obowiązują wiernych od momentu dotarcia do ich świadomości. Stąd z natury rzeczy nie wymagają formalnej promulgacji<sup>39</sup>. Podobnie według Hubertusa Jone definicje w sferze wiary i moralności, jeśli są deklaracją prawa Bożego, wówczas *ex natura rei* natychmiast obowiązują<sup>40</sup>. Inaczej, zdaniem

<sup>37</sup> G. Michiels, *Normae generales...*, s. 154–155.

<sup>38</sup> A. van Hove, *Commentarium Lovaniense...*, s. 116.

<sup>39</sup> G. Michiels, *Normae generales...*, s. 155.

<sup>40</sup> H. Jone, *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, t. 1, Padeborn 1950, s. 29: „*Natura rei exigit, ut leges ius divinum declarantes statim obligent*”.

Michielsa, ma się rzecz, gdy podjęte decyzje mają charakter ustaw kościelnych. W tym wypadku uzyskanie skuteczności prawnej warunkowane jest promulgacją<sup>41</sup>.

## 2. Recepcja ustawy

W prezentowanym opracowaniu zasadniczym zagadnieniem jest problem waloru recepcji ustawy. W związku z tym w doktrynie ogniskową namysłu komentatorów jest Gracjanowe *dictum* „Leges instituuntur cum promulgantur”<sup>42</sup>. Utrzymuje się, iż w kanonicznym porządku prawnym problematyka procesu recepcji ma charakter złożony. Generalnie kanoniści wskazują na dwie kategorie: recepcję prawną oraz recepcję faktyczną, zwaną też akceptacją wykonawczą.

### 2.1. Recepcja prawna

#### 2.1.1. Zasada generalna

Wykazano, iż nieodzowność promulgacji ustawy jest elementem istotnym. Oznacza to tyle, iż ustawa powinna być promulgowana. W związku z tym rodzi się pytanie o niezbędność jej recepcji. Odnosząc się do tej kwestii, Sobański spostrzegł, że w zakresie znaczenia pojęcia „recepcja” mieszczą się dwa zjawiska: z jednej strony przejście przez jakąś grupę społeczną aktu prawnego jej dedykowanego, z drugiej zaś akceptacja tego prawa. Wyjaśnił, iż pierwsze zjawisko ma charakter egzogeny, gdyż prawo zostaje przejęte w sensie zewnętrznym; w drugim przypadku – prawo zostaje przyjęte wewnątrz grupy. Należy podkreślić, iż w pierwszej hipotezie recepcja ma charakter formalny, gdyż inaczej prawo nie obowiązywałoby; natomiast w drugim przypadku nie chodzi jedynie o recepcję formalną, ponieważ twierdzenia „od recepcji w sensie akceptacji uzależnione jest obowiązywanie ustawy” nie da się utrzymać ani prawniczo, ani teologicznie<sup>43</sup>. Należy przypomnieć, iż dekretyści rozróżniali

<sup>41</sup> G. Michiels, *Normae generales...*, s. 155.

<sup>42</sup> J. Otaduy, *Discernir la recepción. Las acepciones del concepto y su relieve en el derecho*, *Fidelium Iura* 1997, nr 7, s. 20.

<sup>43</sup> R. Sobański, *Recepcja prawa w Kościele*, *Prawo Kanoniczne* 2003, t. 46, nr 3–4, s. 6: „Nazwą «recepcja» oznacza się odtąd dwa zjawiska: (1) przejście przez jakąś grupę społeczną prawa wytworzonego w innej oraz (2) akceptację przez jakąś grupę społeczną prawa w niej wzgl. dla niej ustanowionego. Są to dwa różne zjawiska, pierwsze ma charakter egzogeny, drugie endogeny. Wspólne im jest to, co

akceptację faktyczną (*firmitas legis de facto*) i akceptację prawną (*firmitas legis de iure*)<sup>44</sup>. W przypadku „*firmitas legis de iure*” idzie o uznanie ustawy za ważną oraz obligatoryjną; z kolei „*firmitas legis de facto*” wiąże się z przestrzeganiem ustawy<sup>45</sup>.

Celnie spostrzegł Otaduy, iż operowanie terminem recepcja formalna lub prawna nie jest *stricto* prawnicze, gdyż chodzi o ściśle określony sposób recepcji, ze skutkami własnymi. Tym, co się recypuje, niejednokrotnie staje się jakaś rzeczywistość wirtualnie receptywna. W gruncie rzeczy w tym wypadku ma miejsce recepcja pewnego określonego statusu albo kategorii formalnej<sup>46</sup>.

Prawnie zatem ustawa ma moc zobowiązującą, jeśli została wydana przez kompetentnego ustawodawcę, który wyraził wolę zobowiązania. A zatem ze strony prawodawcy istnieją tylko dwa warunki: władza oraz wola. Wola zobowiązania może wynikać zarówno z treści imperatywnej aktu, jak i sankcji w niej ustalonej<sup>47</sup>. Z kolei z perspektywy adresatów chodzi jedynie o przejęcie tego prawa, a więc o pewien proces w wymiarze poznawczym, wiążący się z uzyskaniem przeświadczenia, że ustanowiono ustawę.

### 2.1.2. Wyjątek od zasady generalnej

W doktrynie wskazuje się, iż w niektórych przypadkach prawodawca do uzyskania prawnej relewantności ustawy może domagać się jej akceptacji ze strony wspólnoty, do której jest adresowana. Wówczas powinien to jednak wyraźnie wyrazić<sup>48</sup>. Kommentatorzy rozróżniają pomiędzy koniecznością warunkową oraz bezwarunkową. W pierwszym przypadku wola ustawodawcy wyraża się w zachęcie lub przekonywaniu; w drugim – ma charakter kategoriyczny<sup>49</sup>.

---

orzekamy używając czasownika *recipere*: w pierwszym prawo zostaje przejęte przez grupę społeczną (całą, łącznie ze sprawującymi w niej władzę) z zewnątrz, w drugim prawo zostaje przyjęte wewnątrz grupy. W pierwszym przypadku recepcja ma charakter wyłącznie formalny: gdyby prawa nie przejęto, nie obowiązywałoby w grupie przyjmującej, tam by takiego prawa w ogóle nie było. W drugim przypadku sprawa jest bardziej złożona: gdyby recepcję uznać za tylko formalną, to trzeba by powiedzieć, że od recepcji w sensie akceptacji zależy obowiązywanie ustawy. Takiego twierdzenia nie da się utrzymać ani prawniczo, ani eklezjologicznie”.

<sup>44</sup> L. De Luca, *L'accettazione popolare della legge canonica nel pensiero di Graziano e dei suoi interpreti*, *Studia Gratiana* 1955, t. 3, s. 212–213.

<sup>45</sup> E. Regatillo, *Institutiones iuris canonici*, t. 1, wyd. 6, Santander 1961, s. 59.

<sup>46</sup> J. Otaduy, *Discernir la recepción*, s. 38: „La recepción formal o de derecho significa un modo determinado de recibir, con efectos propios. Pero lo que se recibe puede ser cualquier realidad virtualmente recepticia”.

<sup>47</sup> E. Regatillo, *Institutiones iuris canonici*, s. 59.

<sup>48</sup> G. Michiels, *Normae generales...*, s. 166.

<sup>49</sup> J. Otaduy, *Comento al can. 7 CIC*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. 1, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, Pamplona 1996, s. 300.

## 2.2. Recepcja faktyczna

Kolejnym ważkim wątkiem rozważanym w kanonistyce jest kwestia akceptacji wykonawczej, zwanej też recepcją materialną, znajdującej wyraz w zjawisku przestrzegania prawa w wymiarze społecznym<sup>50</sup>. Według współczesnych ujęć proces recepcji domaga się nie tylko namysłu intelektualnego, lecz także akceptacji<sup>51</sup>. Należy podkreślić, iż w procesie tym nierozłącznie występują dwa wymiary: ludzki i teologiczny, gdyż chodzi o decyzję podjętą w wierze<sup>52</sup>. Zdaniem kanonistów tego sposobu recepcji nie należy postrzegać w kategoriach posłuszeństwa *secundum sub et supra*, ale w kategoriach odpowiedzi wolnej i aktywnej<sup>53</sup>, przenikniętej wiarą adresata<sup>54</sup>. Zjawisko to organicznie wpisuje się w misję Kościoła. Stąd też mówi się o fenomenie teologicznym o charakterze eklezjologicznym<sup>55</sup>. Według Yvesa Congara ta forma recepcji nie jest elementem istotnym wymaganym do uzyskania prawnej relewantności decyzji autora aktu. Odnosi się ona bowiem nie do waloru formalnego aktu, lecz do jego zawartości. Nie wpływa na jego ważność, ale poświadcza, że podjęta decyzja służy dobru Kościoła<sup>56</sup>. Podobnie Errázuriz podkreślił, iż tego typu recepcja nie jest wymogiem istotnym do aktów podejmowanych w obszarach *munus docendi* oraz *munus regendi*; jej szczególny walor wynika zarówno ze sfery komunikacji międzyludzkiej, jak i z prawa oraz obowiązku udziału wiernych w życiu Kościoła<sup>57</sup>. Zdaniem Baurya w dominującym nurcie utrzymuje się, że nie należy mówić o walorze akceptującym bądź istotnym ustawy, a jedynie o recepcji wspólnoty na płaszczyźnie operatywnej, wiążącej się z zachowaniem ustawy, w sensie jej przestrzegania<sup>58</sup>.

<sup>50</sup> J. Otaduy, *Discernir la recepción*, s. 38.

<sup>51</sup> A. Antón, *La „recepción” en la Iglesia y eclesiología*, *Gregorianum* 1996, t. 77, nr 1, s. 60; J. Otaduy, *Discernir la recepción*, s. 21.

<sup>52</sup> Tamże, s. 61.

<sup>53</sup> J. Otaduy, *Discernir la recepción*, s. 27.

<sup>54</sup> A. Antón, *La „recepción”...*, s. 62.

<sup>55</sup> Tamże, s. 86 i 94.

<sup>56</sup> Y. Congar, *La «réception» come réalité ecclésiologique*, *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* 1972, z. 3, s. 399: „La réception n'est pas constitutive de la qualité juridique d'une décision. Elle porte non sur l'aspect formel de l'acte, mais sur le contenu. Elle ne confère pas la validité, Elle constante, reconnaît et atteste que cela répond au bien de l'Église [...]”.

<sup>57</sup> C.J. Errázuriz, *El derecho y la justicia en la Iglesia*, Pamplona 2023, s. 303.

<sup>58</sup> R. Sobański, *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992, s. 184; E. Baura, *Parte generale...*, s. 266–267.

## Zakończenie

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż w kanonicznym porządku prawnym zagadnienie recepcji ustawy kościelnej ma charakter złożony. Należy podkreślić, iż w namyśle nad tym problemem nie wystarczy proste operowanie desygnatami słowa „recipere”, posiadającymi m.in. takie znaczenia, jak: „przyjąć” „wziąć coś na siebie”, czy też „podjąć się czegoś”<sup>59</sup>. Poruszając ten problem, trzeba być świadomym tego, iż kanonistyka jest autonomiczną dziedziną wiedzy. Wysiłek jej przedstawicieli zmierza do wypracowania odpowiednich narzędzi i pojęć pozwalających ująć we właściwych sobie kategoriach otaczającą rzeczywistość będącą przedmiotem ich namysłu. Z takim procesem mamy też do czynienia w odniesieniu do tematyki recepcji ustaw.

Należy zauważyć, iż obecne podejście do kwestii recepcji ustaw nie jest tylko rezultatem dokonań współczesnej kanonistyki, gdyż namysł nad tą tematyką pojawił się w epoce kanonistyki klasycznej w kontekście rozważań nad Gracjanowym *dictum*: „Lex instituitur cum promulgatur”. W tym czasie w dekretystyce wypracowano rozróżnienie pomiędzy „firmitas legis de iure” a „firmitas legis de facto”, co znalazło odzwierciedlenie we współczesnym namyśle nad kategoriami recepcji prawnej oraz recepcji faktycznej.

W odniesieniu do recepcji prawnej wykazano, iż w wymiarze prawnym do użycia skuteczności promulgowana ustawa nie wymaga akceptacji przez adresata, ale jedynie jej przejęcia. Należy zwrócić uwagę, iż niektórzy komentatorzy Kodeksu z 1917 r., nawiązując do kan. 11 CIC/17 w swych analizach, poszli jeszcze dalej, postulując, iż nawet taki perceptywny transfer prawa nie byłby konieczny. Odeszli jednak od tego zamysłu ze względów utylitarystycznych.

Inaczej ma się rzecz z recepcją faktyczną, wiążącą się z przestrzeganiem prawa. W tym przypadku doktryna stoi na stanowisku o konieczności akceptacji adresatów aktu prawnego, jakim jest ustawa. Należy podkreślić, iż ta forma recepcji ma jednak walor teologiczny, a nie prawny, gdyż bazą akceptacji jest wiara członków wspólnoty. Odnosząc się do tej formy recepcji, Sobański napisał: „Samo stwierdzenie «prawnego» obowiązywania nie rozwiązuje problemu. Takie obowiązywanie daje władzy podstawę do egzekwowania norm ustawy, rodzi też po stronie adresatów «prawny» obowiązek ich przestrzegania, ale pytanie brzmi, czy można o ustawie od początku nie przestrzeganej naprawdę powiedzieć, że weszła w życie (względnie o takiej, której przestrzegania zaniechano, że żyje)? Jej życie (czyli obowiązywanie) pozostaje deklaratywne, na papierze, jej normy nie stanowią faktycznej reguły zachowania,

<sup>59</sup> *Recipere*, w: *Słownik łacińsko-polski*, t. 4, red. M. Plezia, Warszawa 1999, s. 462–463.

faktycznie nie są tym, czym *ex definitione* mają być. Taka ustawa faktycznie nie jest sobą. Brakuje jej czegoś, co z natury rzeczy do niej należy. Ten brak wyrównuje dopiero jej przestrzeganie. Wtedy obowiązuje nie tylko «prawnie», lecz również «faktycznie», osiągnęła swój sens»<sup>60</sup>.

Nie do końca można zgodzić się z tym twierdzeniem. Przyjęcie omawianego rozwiązania w kwestii recepcji formalnej w wymiarze minimalnym należy uznać za konieczność, gdyż od niego uzależnione jest uzyskanie pewności co do obowiązywania ustawy. Należy być świadomym tego, iż przyjęcie odmiennej tezy o konieczności akceptacji ze strony adresatów rodziłoby wiele problemów prawnych. *De facto* bowiem należałoby spodziewać się wielu odwołań od niewypełnienia zobowiązań wynikających z ustawy. Taka sytuacja generowałaby jeszcze inny problem, jakim jest posłuszeństwo względem ustawy; tematyka ta jednak nie mieści się w zakresie niniejszego opracowania.

W moim przekonaniu recepcję faktyczną należy postrzegać w kategoriach recepcji dopełniającej. Dla relewantności ustawy w sferze prawnej wystarczający jest transfer prawa; ze strony adresatów zaś jego przejęcie w wymiarze poznawczym.

*Ratio* drugiej kategorii, jaką jest recepcja faktyczna, wynika ze specyficznej konstytucji Kościoła oraz związanym z nim fenomenem wiary. Ma więc walor teologiczny. Yves Congar zwrócił uwagę, iż dotyczy ona nie tyle ustanowienia ustawy, co jej treści.

Ponadto przeciwko walorowi prawnemu recepcji faktycznej przemawia jeszcze jeden powód, mianowicie adresatami ustawy w kanonicznym porządku prawnym mogą być nie tylko katolicy, lecz także nieochrzczeni<sup>61</sup>. Patrząc na kluczowe zagadnienie z tej perspektywy, argument za niezbędnością akceptacji ustawy w wierze upada; jest pozbawiony podstaw.

## Bibliografia

- Antón A., *La „recepción” en la Iglesia y eclesiología*, Gregorianum 1996, t. 77, nr 1.  
 Baura E., *Parte generale del diritto canonico*, Roma 2013.  
 Berkmann B.J., *Nichtchristen in der Recht der katholischen Kirche*, t. 2, Wien 2017.  
 Bernárdez Cantón A., *Parte general de derecho canónico*, wyd. 3, Madrid 2003.

<sup>60</sup> R. Sobański, *Teoria prawa...*, s. 185.

<sup>61</sup> Szerzej na ten temat zob. B.J. Berkmann, *Nichtchristen in der Recht der katholischen Kirche*, t. 2, Wien 2017.

- Congar Y., *La «réception» come réalité ecclésiologique*, Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques 1972, nr 3.
- Conte a Coronata M., *Compendium iuris canonici*, t. 1, Roma 1950.
- D'Annibale J., *Summula theologiae moralis*, t. 1, Romae 1896.
- De Luca L., *L'accettazione popolare della legge canonica nel pensiero di Graziano e dei suoi interpreti*, Studia Gratiana 1955, t. 3.
- Errázuriz C.J., *El derecho y la justicia en la Iglesia*, Pamplona 2023.
- Hervada J., *Lecciones propedéuticas de filosofía de derecho*, wyd. 3, Pamplona 2000.
- van Hove A., *Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici*, t. 2. *Prolegomena*, Mechliniae 1928.
- Jone H., *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*, t. 1, Paderborn 1950.
- Kroczyk P., *The Art of Legislation: The Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2011.
- Lombardía P., *Comentario al. can. 7 CIC*, w: *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada*, red. L. de Echeverchea, Madrid 1985.
- Michiels G., *Normae generales juris canonici*, t. 1, Lublin 1929.
- Otaduy J., *Comento al can. 7 CIC*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 1, Pamplona 1996.
- Otaduy J., *Discernir la recepción. Las acepciones del concepto y su relieve en el derecho*, Fidei-lum Iura 1997, nr 7.
- Otaduy J., *Promulgación de la ley*, w: *Diccionario general de Derecho Canónico*, t. 6, red. J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, Pamplona 2012.
- Pawicki Ł., *Existencia, validez y eficacia del acto jurídico canónico*, Pamplona 2023.
- Pellegrino P., *Considerazioni sulla struttura interna della legge; il primato della ragione sulla volontà*, w: *La norma en el derecho canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho Canónico. Pamplona, 10–15 de octubre de 1976*, t. 1, Pamplona 1979.
- Pellegrino P., *Il concetto di «promulgatio» nella «Summa Theologiae» di San Tommaso D'Aquino. Dal diritto romano al Decreto Graziano*, Ius Canonicum 1979, t. 19, nr 38.
- Pellegrino P., *La promulgazione quale struttura esterna della legge nell'ordinamento canonico*, Il Diritto Ecclesiastico 1983, nr 1.
- Piñero Carrion J.M., *La ley de la Iglesia*, t. 1, Madrid 1985.
- Regatillo E., *Institutiones iuris canonici*, t. 1, wyd. 6, Santander 1961.
- Santi F., *Praelectiones iuris canonici*, t. 1, Ratisbonae 1892.
- Sobański R., *Recepcja prawa w Kościele*, Prawo Kanoniczne 2003, t. 46, nr 3–4.
- Sobański R., *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992.
- Suarez F., *Tractatus de legibus, ac Deo Legislatore*, Lib. I cap. 11, Ludguni 1679.
- Vermeersch A., Creusen J., *Epitome iuris canonici*, t. 1, wyd. 6, Mecheliniae-Romae 1937.